

АЛЬТЕРНАТИВНА ІСТОРІЯ: 5 ІМПЕРСЬКИХ МІФІВ ПРО КРИМ

Автор: Анастасія Нерознак, Журналістка

Культурні пам'ятки й надбання Криму Москва давно вважає частиною своєї історії. Хоча багато з них суперечать основним тезам російської пропаганди. Тоді їх або забувають, цілеспрямовано ігноруючи (як-от більшість усього, що пов'язане з історією кримських татар), або ж вони обростають чутками (пригадаємо хрещення Володимира в Херсонесі та, відповідно, «Крим — ворота християнства»). У проєкті «Території культури», створеному в партнерстві з компанією «Перша приватна броварня», ми зібрали головні міфи російської пропаганди про півострів, пов'язані з культурним контекстом.

Фото: 112.ua

МІФ 1: УСЯ КУЛЬТУРА КРИМУ — НАДБАННЯ ЧАСІВ РОСІЙСЬКОЇ КОЛОНІЗАЦІЇ

«Починаючи з 2014 року, після того як півострів окупувала Росія, для Криму настав період реколонізації — повторної колонізації, весь процес якої триває вже 241 рік», — каже Алім Алієв, заступник генерального директора Українського інституту та засновник літературного проєкту «Кримський інжир». Отже, міфи про «російський півострів» Росія просувала за кордоном задовго до 2014 року, концептуалізувавши в гасло «Крим наш» уже з початком нової окупації.

Міф про відсутність автентичного кримського будується на урізаній історії півострова, яку починають від першої колонізації Росією за часів Катерини II. Фактично вона обмежується XIX–XX сторіччями з акцентом на «відчуженні» Криму Хрущовим. Тобто мешканців півострова, що були там задовго до колонізації: кримських татар, караїмів, кримчаків, — пропаганда ніколи не враховувала.

«Більшість масмаркетних пам'яток і туристичних місць Криму (Ластівчине гніздо, Катерининська тропа, грот Шаляпіна, дача Чехова) мають проросійський колоніальний наратив на протигагу автентичності Ханського палацу. Останній — головний символ матеріальної спадщини кримських татар, який зараз руйнують під виглядом реставрації. Черепицю татарку замінюють іспанським дахом, дерев'яні автентичні балки — пластиковим "новоделом". Додаємо до цього також незаконні розкопки, вивезення спадщини на "виставки" в Росію, вивернення історії Криму — зокрема новітньої. Це все яскраві маркери колонізації. Тобто нищать те, що не вписується в парадигму "російського Криму", — пояснює Алієв.

Фото: Конгрес Культури / Culture Congress

Про «реставрацію» Ханського палацу LB.ua [розповідав](#) ще п'ять років тому. З того часу, на жаль, змінилося небагато.

Фото: Медіацентр Україна

Ельміра Аблялімова, експертка й координаторка проєктів Кримського інституту соціальних досліджень, доповнює: «З 2014 року ми зареєстрували всі типи порушень міжнародного гуманітарного права у сфері захисту культурних цінностей під час збройного конфлікту, що зафіксовані в міжнародних документах. На превеликий жаль, ці порушення стосуються не тільки архітектурної спадщини. Це також і привласнення об'єктів, і переміщення культурних цінностей, і незаконні археологічні дослідження, і модифікація/

перебудова нерухомих об'єктів культурної спадщини, що призвели до втрати автентичності пам'яток, використання об'єктів у військових цілях. Крім того, зафіксували численні факти знищення поселень, пов'язаних з кримськотатарською історією, та кримськотатарських кладовищ. Ситуація навколо бахчисарайського Ханського палацу, на мій погляд, яскраво демонструє наміри окупантів — знищити (у перспективі) навіть пам'ять про існування кримських татар на території Криму. Тому що сама наша історія є доказом їхніх злочинів».

МІФ 2. ОБРАЗ КРИМСЬКОГО ТАТАРИНА ЯК ВОРОГА Й ЗРАДНИКА

Радянська й пострадянська історіографія змальовує образ кримського татарина як жорстокого завойовника, який живе грабежем і набігами на чужі, зокрема українські, землі. Вважали, ніби Україна й Крим ніколи не були у дружніх стосунках: козаки ходили у військові походи на прикордонні міста Кримського ханства, а кримські татари здійснювали набіги на Запорізьку Січ. Утім є багато фактів запорізько-кримських відносин, що свідчать і про спільні походи й періоди дружби, але їх замовчували або підлаштовували під загальний негативний образ кримського татарина.

«Ми досі живемо у стереотипних уявленнях щодо історіографії Криму, щодо кримських татар (особливо в питаннях етногенезу, державності, взаємодії із сусідами тощо). Дуже цікаві такі стереотипи, як "Московія — рятівник України від татар", "Кримське ханство — васал Османської імперії", "подолання загрози з боку Османської імперії та Кримського ханства — це історичне питання існування українського народу". Кримських татар асоціювали й досі асоціюють зі словом "загарбник". 2023 року в межах проекту ZINCIR, що відбувся за підтримки УКФ, разом з історикинею Гульнарою Абдулаєвою ми зібрали 12 найбільш поширених міфів про Крим. Зокрема, розмовляли і [на цю тему](#)», — розповідає Ельміра Аблялімова.

На її думку, асиміляція та розмивання історичної ідентичності Росія здійснює різними шляхами. Стосовно українців — це принцип тотожності («ми — один народ»), а щодо кримських татар — принцип інакшості («вони, тобто кримські татари — тюрки, мусульмани, тобто вороги»).

МІФ 3. УКРАЇНА ТА КРИМ — НЕСУМІСНІ ЗА МЕНТАЛІТЕТОМ, ВІРОСПОВІДАННЯМ, КУЛЬТУРОЮ

Із попереднього міфу походить і цей, який нібито свідчить про те, що українці та мешканці Кримського півострова завжди мали різні культурні, релігійні бекграунди й менталітети.

Насправді ж, як [розказує](#) історикиня Гульнара Абдулаєва, Україну та Крим пов'язує спільна історія, відповідно етнопсихологічна близькість, що полягала у спільній ментальності воїнів. Її доповнювали спільна жага до свободи: культурної, релігійної, територіальної.

Фото: krymr.com
Гульнара Абдулаєва зі своєю книгою

Фото: Офіс Президента

Свідчить про це і Конституція Пилипа Орлика 1710 року: «Оскільки нам завжди необхідна сусідська дружба з Кримською державою, до чиєї допомоги Військо Запорізьке для оборони своєї не раз вдавалося, то, наскільки на цей час це можливо буде, Ясновельможний гетьман через послів своїх до Найяснішої Його Милости Хана Кримського має дбати про відновлення давнього з Кримською державою братерства та єднання військового і підтвердження вічної приязні, дивлячись на яку сусідні держави не відважилися б прагнути поневолити Україну чи коли-небудь чинити над нею гвалт. Після закінчення війни, коли Бог допоможе, при бажаному й очікуваному нами мирі, новообраний гетьман, осівши у своїй резиденції, має неухильно пильнувати, зобов'язавши до цього і уряд свій, аби ні в чому з державою Кримською дружба і побратимство не порушилися через наших свавільних та легковажних людей, які звикли не тільки сусідську згоду та приязнь, а й союзи мирні руйнувати».

МІФ 4. СИМУЛЯКР «КРИМСЬКИЙ НАРОД»

«Кримський народ» мовою сучасної Росії означає щось подібне до «радянської людини». Ідеться про нівелювання національних культурних цінностей і перетворення мешканців Криму на російських громадян. Таку деформацію національної ідентичності, на думку Аліма Алієва, можна назвати одним з китів, на яких тримається сучасна колонізація Криму. Серед інших — милітаризація населення, яку Росія здійснює ледь не з дитячого садочка, й переселенська колонізація. За статистикою, яку наводить Алієв, на початку XVIII століття, перед першою анексією Криму, 95 % населення півострова були кримськими татарами, зараз же вони становлять 13–15 %.

Фото: Вікіпедія
Херсонес Таврійський, на задньому плані — храм Святого Володимира

Після 2014 року з Криму вчергове мусили виїхати кримські татари й проукраїнськи налаштоване населення. Натомість до півострова масово почали приїжджати росіяни.

«Так, у Криму зараз відбуваються культурні фестивали, аби наголосити на “общности перед великим російським государством”. Їх фінансують російські політичні, громадські, релігійні організації. Знаходять двійку-трийку ансамблів, що представляють “інтернаціональність” (не “мультикультурність”, адже це два різних поняття) Криму як частини Росії. Аби не говорити про національності, народжені на острові», — пояснює Алієв.

МІФ 5. АНТИЧНИЙ СПАДОК КРИМУ – ОЗНАКА СТАРОВИННОЇ КУЛЬТУРИ РОСІЇ

Ще у 2017 році російські медіа поширювали новину, буцімто відтепер Керч (тобто давньогрецький поліс VI ст. Пантікапей) вважають найстарішим містом Росії. Водночас безліч кримських пам'яток вивезли за часи окупації «на виставки» до великих російських музеїв, де їх експонують, звісно ж, як частину російського спадку. Так Москва намагається додати своїй історії та культури стародавності й цінності.

Зокрема, у травні 2023-го стало відомо, що золото Візантії та інші артефакти вивезли із заповідника «Херсонес Таврійський» до Великого Новгороду. Не можна не згадати і повернене в Україну «Скіфське золото», що спочатку перебувало в Національному музеї історії України в Києві та чотирьох кримських музеях, а пізніше дев'ять років чекало, поки завершаться суди з Росією в Амстердамі.

«Саме пам'ятки зв'язують людей, що мешкають на певній території, з історичним контекстом; бо вони є маркерами історичної пам'яті про наше минуле й усвідомленням нашої ролі в майбутньому. Напад на культурні об'єкти — це завжди цілеспрямований напад на народ», — каже Ельміра Аблялімова.

Фото: надано авторкою
Ельміра Аблялімова